

Posudok vedúcej diplomovej práce Mgr. Heleny Psotovej *Opakované mučenie nedokonalého tela. Specifika cvičení ve fitness centru z genderové perspektivy* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Katedra genderových studií, Praha 2018)

Helenu Psotovou téma športu sprevádza celým jej vysokoškolským štúdiom a venovala sa mu už v svojich dvoch kvalifikačných prácach. V predloženej práci si vytýčila za cieľ porozumieť tomu, ako sa v prostredí konkrétneho fitness centra utvára „fitness“ a prostredníctvom neho aj rodovo označené, genderované, identity tých, ktoré a ktorí sa fitness venujú.

Na rozdiel od väčšiny predkladaných diplomových prác na katedre genderových studií je teoretická časť práce v porovnaní s analytickou časťou kratšia. Zároveň je ale potrebné povedať, že teoretický rámec je premyslený a dobre štruktúrovaný. Autorka za zásadné považuje dve osy, s ktorými nás hneď na začiatku oboznamuje: os slobody/disciplinácie a os negenderovaného „ľudského“ tela/genderovaného tela. Pri ich teoretickom uchopení sa v prípade prvej osy opiera o Foucaultovu teóriu disciplináciu tela a jej feministické rozšírenie a proti nim stavia zase texty z feministického rozvíjania inej (i keď nie vždy priznanej) foucaultovskej tradície zaoberajúcej sa objavovaním slobody prostredníctvom technológií seba samých. V prípade druhej osy využíva opäť „foucaultovské“ feministické texty, ktoré sú ale podstatne doplnené najmä o rozvíjanie teórie hegemonického maskulinity Raewyn Connell a sociológie športu. Do svojej teoretickej diskusie vhodne zakomponováva tiež problematiku chudnutia (hubnutí), takmer nerozlučne spojenú s diskurzom zdravia a všima si tiež ich genderovaný charakter; ďalej rolu fitness centra ako špecifického priestoru (tu sa pre ňu stáva Goffmanom inšpirovaný výskum Roberty Sassatelli); a napokon sa zaoberá aj rolou socioekonomického statusu (triedou) a rasy, resp. etnicity.

V metodologickej časti študentka dobre vysvetľuje svoju výskumnú stratégiu a výskumný postup. Zrozumiteľne objasňuje, ako sa predbežné pozorovanie zmenilo postupne na zúčastnené pozorovanie, ktoré jej potom mohlo slúžiť ako dobrý základ pre pološtruktúrované rozhovory, na dátach z ktorých je práca prevažne založená. Za veľmi dobrú považujem reflexiu zúčastneného pozorovania, kde Helena Psotová detailne opisuje, ako pozorovanie menilo jej výskumný záujem, a aj reflexiu realizácie rozhovorov, kde dobre opisuje, s akými problémami sa potýkala. Uvádza tiež, ako lepšiemu pochopeniu skúmaného problému prospela kombinácia výskumných metód. Autorka tiež ďalej dobre vysvetľuje analytické postupy, kódovaniu sa však venuje viac teoreticky než že by podrobne – tak ako to robí pri reflexii výskumných metód – vysvetľovala vlastný postup.

V analytickej časti za pozornosť stojí viacero zistení: Diplomandke sa dobre darí ukázať disciplináciu stránku cvičenia – to, že vytvára istý časový režim, dietetický režim, ale aj to, že štiepi cvičiacich na dve časti (telo cvičiacich sa objektivizuje a stáva sa odlišným od ich Ja). Vo výsledku fitness nie je pre jej informátorky a informátorov len o tom, čo sa deje v telocvični, ale stáva sa organizačným princípom života, dáva mu istý morálny poriadok.

Autorka tiež prichádza k zisteniu, že vo fitness centre prebieha proces istej heteronormativizácie prostredia. Sama ho opisuje skôr ako maskulinizáciu prostredia, je však zjavné, že sa na nej podieľa erotická túžba, jej strategické využitie a aj želané preznačenie priestoru fitness centra (s. 48 a ď.). Autorka ďalej veľmi dobre ukazuje vytváranie polaritne vymedzených a diskkrétne utváraných dichotómnych genderových identít, tu pritom už diskutuje aj heteronormatívny rámec tohto procesu (napr. s. 56). Pozorne číta opisované interakcie medzi cvičiacimi mužmi a ženami a ukazuje, ako sa v priestore, kde sa normy femininity rozširujú a menia napríklad samotným cvičením žien alebo prekračovaním priestorových genderovaných hraníc, tak sú zase prehovorom mužov (alebo jeho absenciou) „usádzané“ do vymedzených rámcov (por. s. 57).

Veľmi zaujímavé zistenie sa týka toho, že ženská identita sa konštruuje skôr ako individualizovaná, kým mužská identita ako kolektívna, teda založená na pocite existencie istého spoločenstva, do ktorého muži patria. Autorka uvedenú konštrukciu mužskej identity interpretuje ako povolenú a pozitívne prežívanú vzájomnú mužskú intimitu a prináležitosť, ktorá sa však buduje súbežne s prejavmi slovnej agresivity.

Oceňujem autorkinu analýzu venujúcu sa faktorom triedy, veku a ďalším intersekciónalným aspektom (3.4.7) – o to viac, že na začiatku výskumu ich uchopenie nebolo celkom samozrejmé. Špeciálne zaujímavá je tu časť o „genetických predispozíciách“, ktoré akoby boli legitimizáciou toho, že akokoľvek veľké jednotlivcom vyvíjané, kontrolované a moralizované úsilie, môže naraziť na istý limit stojaci mimo kompetencií individua.

Vzhľadom na bohatosť dát aj ich uchopení v práci za predchádzajúcim obsahom zaostáva Záver. Je pomerne stručný, pritom by študentka mohla pomerne smelo spätne porovnávať svoje zistenia s teoretickými formuláciami iných autoriek a autorov a modifikovať ich – toto koniec-koncov robí v analytickej časti.

Výskumná a formulačná vyspelosť autorky sa ukazuje napríklad v tom, že tvorí vlastné abstraktné výrazy. Napríklad v časti o organizácii pohybu vo fitness centre píše o tom, že cvičiaci medzi jednotlivými cvičeniami „ztělesňujú pauzu“ (s. 51). Na práci oceňujem tiež to, že autorka do nej organicky zapája ďalšie než len v teoretickej časti vymedzené poznatky, ktoré si osvojila v priebehu štúdia – napr. teóriu interpelácie (s. 46).

Písanie Heleny Psotovej je na veľmi dobrej úrovni. Vtiahnutie do svojej témy hneď v prvom odstavci práce, stručné portréty (ktoré sa neobmedzujú na základné demografické informácie, ale sú vhláďmi do „cvičiacich osobností“) svojich informantiek a informantov a vhodné vkladanie miniatúr z pozorovania do prevažujúcej analýzy rozhovorov sú autorské postupy, ktoré robia prácu veľmi dobre čitateľnou. Len na pár miestach by bolo možno vhodné kolokviálny prejav zmeniť na bezpríznakový. Na niektorých miestach text hraničí s autoetnografickým písaním, ktorého prístupy však nie sú v práci explicitne reflektované.

Spolupráca so študentkou bola dobrá, hoci v porovnaní s ďalšími študentkami boli konzultácie menej časté. Helena Psotová pracovala samostatne. Práca – hlavne jej analytická časť – sa výraznejšie začala formovať až v posledných mesiacoch pred odovzdaním. Diskusia nad finálnou verziou textu tiež nebola rozsiahla, prepisovanie nebolo viacnásobné. Pri čítaní s väčším časovým odstupom po odovzdaní práce oceňujem to, ako plasticky a komplexne autorka svoje dáta číta v svetle prezentovaných teórií a interpretuje so zmyslom pre hľadanie a konštruovanie genderovaných významov konania aj hovorenia (pozri napr. s. 72 a ď. o starostlivosti mužov o svoje telo).

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku veľmi dobre až výborne, v závislosti na priebehu obhajoby.

Lubica Kobová, PhD.

13. 9. 2018, Praha